

רבות מופתי בארץ מצרים: ומשה ואהרן עשו את כל המפתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל מארצו: **ס**
 יב א ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר: **ב** החדש הזה

לקמ בהיר

אמר שהכוונה על מה שלקו בים סוף, ומה שאמר הכתוב „בארץ מצרים פירשו יושבי ארץ מצרים, או על אופן שכתב רש"י לקמן י"ד כ"ה בשם המכילתא ה' נלחם להם במצרים בארץ מצרים שכסם שאלו לוקים על הים כך לוקים אותם שבמצרים, ומה שאמר הכתוב לא ישמע אליכם פרעה פירשו אפילו אחר מכת בכורות כשישלח אתכם לא ישלח ברתון טוב ולחלוטין אלא אחזק את לבו למען רבות וכו' (אדה"ח:) כא) פי' ליתן טעם למה כלל את אהרן בדיבור, וכמו שכתב רש"י בדיבור הסמוך, והוא מן המתחמא: א) פי' לא שדיבר הקב"ה אל אהרן, כי אמרו חז"ל שפי' ואל אהרן שמה שאמר אל אהרן, אלא כללו בדיבור פי' אמר דבריו בלשון רבים, „דברו" אל כל עדת וגו' (אדה"ח:) ב) ופי' בארץ ולא בעיר מיושב, שאל"כ מיותר הוא (רמב"ן), בארץ מצרים ולא במצרים (ש"ד), וכלל הק"ו היינו אומרים אדרבה בא היסור לומר שהיתה בארץ מיושבת, ופי' אומרים תפלה „קלה" ב' דברים בגו, שהיתה רק תפלה יחיד ולא גופי תורה שנאמרו לכלל ישראל, הדרוש, כי על פי פשוטו מיותר הוא שאמר דבר אחד ב' פעמים, כי ראש וראשון היינו הן (מ"ל), אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו, שהרי פירוש תיבת חדש משך ל' יום, אלא מאחר שמקור השם הוא בעבור שנחמדש בכל פעם דרשו בו חז"ל לשון חידוש, וכאן מפרש רש"י הענין ע"פ הדרוש, ובדיבור הסמוך מפרש הלשון, כי מאומרו ראש „חדשים" לשון רבים פירשו שלא רק בחודש ניסן הוא כן אלא בכל הי"ב חדשים, וה"כ מה זה אומרו „הזה" לשון יחיד היל"ל החדשים (כלומר

אור החיים

י. ומשה ואהרן וגו' ויחזק וגו'. כוונת הכתוב לומר שהגם שעשו את כל המופתים האלה אף על פי כן לא נתרצה לשלחם אפילו שלא בהחלט אלא לנחם מארצו (לד"י) כאומרו (לעיל ה' ג') נלכה נא דרך שלשה ימים:

אור בהיר

עא) וכל הכתוב נאמר בשביל חידוש תיבת מארצו.

בדי' לאסנאה מופתי בארעא דמצרים: ומשה ואהרן עבדו ית כל מופתיא האלון קדם פרעה ומקף ית קבא דפרעה וקא שלח ית בני ישראל מארעה: א ואמר ית משה ואל אהרן בארעא דמצרים למימר: ב ירחא הרין

רש"י

ים סוף ולנער את מזרים: (י) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן, אלא בשביל לסמכה לפרשה שלא חריה"י: (א) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. בשביל* שאהרן עשה וערח במופתים כמשה, חלק לו כבוד זה במלכה ראשונה, שכללו עם משה" דדיבור (תנ"י כ"א): בארץ מצרים. חוץ לכרד"י, או אינו אלא בתוך הכרך, תלמוד לומר כל אחי את העיר וגו' (נ"י כ"ט), ומה תפלה קלה לא החפלה בתוך הכרך* לפי שהיתה מלאכה גילולים, דבר* המור לא כל שכן (מכ"י:) ב) החדש הזה. הראהו לבנה בחדושה"י, ואמר לו, כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חדש (ש"ד - מכ"י:) ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, על חדש ניסן אמר לו, זה יהיה ראש לסדר מנין החדשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי (מכ"י:) הזה. נחקשה שיהי נוסחאות * שבשביל * דיבור חסור כא"כ ומפני מה לא נדבר עמו בתוך הכרך ל"ו וכו' * דבר.

גם היתה קלה לצורך פרעה ובנקשתו (מ"ל:) ג) מביא הדרוש, כי על פי פשוטו מיותר הוא שאמר דבר אחד ב' פעמים, כי ראש וראשון היינו הן (מ"ל), אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו, שהרי פירוש תיבת חדש משך ל' יום, אלא מאחר שמקור השם הוא בעבור שנחמדש בכל פעם דרשו בו חז"ל לשון חידוש, וכאן מפרש רש"י הענין ע"פ הדרוש, ובדיבור הסמוך מפרש הלשון, כי מאומרו ראש „חדשים" לשון רבים פירשו שלא רק בחודש ניסן הוא כן אלא בכל הי"ב חדשים, וה"כ מה זה אומרו „הזה" לשון יחיד היל"ל החדשים (כלומר

רבות מופתי בארץ מצרים: ומשה ואהרן עשו את כל המפתים האלה לפני פרעה ויחזק יהוה את לב פרעה ולא שלח את בני ישראל מארצו: **ס**
 יב א ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר: **ב** החדש הזה

משה על מולד הלכנה באחרו ראויה לקדש, והראה לו בלוי ואמר לו כזה ראה וקדש * הראהו והלא לא היה מד שנאמר (י' כ"ה) ויהי ביום 27 ל"ח, מן היום אשר לוח ה' וי סמוך לשקיעת החמה נאמר עם השכה (מכ"י:) ג) דברו: מדבר, והלא כבר נאמר (נ"י) בני ישראל, אלא חולקין כבו לזה למדני, והדבור יוצא מב מדברים (מכ"י:) דברו אי לאמר בעשר לחדש. ד) שיקחו ובעשור לחדש * ולא פסה * מקחו מבעשור * ולא פסה * שיהי נוסחאות * באיזה * ידבר * אתה * המורה (מ"ל), ורבים ממפרשי לפרעה להיות סתירה לכאן, אבל דברי משה, ושפיר מקשה רבינו של משה אל ישראל יהיה בר"ח * חוסף ד"ה ממאי, אבל רבינו שו „לאמר" בין זווי הדיבור ובין הז ומיד, והזמן מקושר אל תיבת וי

לישראל. ותמצא שאמרו ז"ל * בניסן עתידין ליגאל, כי כ ישראל ועל זה ראשון הוא * מונים מניסן לזד מעלתו. עון הזה ולא אמר חדש זה, לו הקדוש ברוך הוא דכתיב (לו) יהיה זה לכם (י"ג) שיגלה לכם

עב) פירוש

החדש הזה אכ"ב ו/א חצ"ט -
 שימת המרג אורמא אינימא השבתא

קָבוֹן רִישׁ יִרְחִין קְרַמְאֵי הוּא קָבוֹן
קִירְחֵי שְׁתָּא: ג מְלִירוֹ עִם קָפֵ
בְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמִימַר בְּעִסְרָא
קִירְחָא קְרוֹן וְיִסְבּוֹן קְרוֹן גְּבַר

לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם
לְחֲדָשִׁי הַשְּׁנָה: ג דְּבַרוּ אֶל־כָּל־עַדְת
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֵשֶׂר לַחֲדָשׁ הַזֶּה

רש"י

לקט בהיר

משה על מולד הלכנה בחמו* שיטור תרחבי ותהיב
רחוב לקדש, והראה לו בחלוצה את הלכנה ברקיע,
ואמר לו כזה ראה וקדש (מנחות כ"ג. - מבי"ט), וכילד
הראה והלל לא היה מדבר* עמו אלא ביום,
שנאמר (וי כ"ח) ויהי ביום דבר ה', ביום ליתו (ויק"ז
ל"ח), מן היום אשר לוח ה' והלל (במד' ע"ז כ"א), אלא
סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו
עם השכה (מבי"ט): (ג) דברו אל כל עדת. וכי אהרן
מדבר, והלא כבר נאמר (וי"ג י"ג) ואתה דבר* ה' אל
בני ישראל, אלא הולקין כבוד זה לזה והומרים זה
לזה למדני, והדבור יולא מבין שניהם כחילו שניהם
מדברים (וי"ג): דברו אל כל עדת ישראל
לאמר בעשר לחדש. דברו היום בראש הודש
שיקחוהו בעשור לחודש (כ"ט): הוזה. פסח מזרים
מקחו מצטטור* ולא פסח דורות* (כ"ט - פסחים ל"ו):
שנינו נוסחאות * באות * דבר * אתה תדבר וני אתה וכל אהרן * בעשור

החידושים) האלו יהיו לכם ראש חדשים, אלא הכי פירוש
(החדש) כשהלכנה נחחדש (הזה) כזה שאני מראה לך (לכם)
יהיה לכם (ראש חדשים) ראש לכל חדש וחדש (רא"ם),
ואח"כ אמר הכתוב ראשון, הוא"ל לכם, פי' החידוש ההוא
שהראיתי לך ואמרתי עליו כזה ראה וקדש, חידוש ההוא
בעצמו יהיה ראש וראשון ל"א חידושי השנה האחרים
(כ"י). ויש טעם בדבר שנטויוו בין לפי הפשט ובין לפי
הדרוש למנות החדשים דוקא מניסן החדש שינאלנו בו
לגאולת עולם, ויש כזה זכירה ליליאת מזרים, ולזה אין
בחורה שמות עזמיות לחדשים, וכמו צימות השבוע שאין להן
שמות רק יום ראשון שני וכו' שיש כזה זכירה ליום השבת
(רמב"ן): (ד) פירש"י במנחות ו"ל: בשעת מולד הלכנה
אינה נראית כי אם מעט ואינה ניכרת עכ"ל: (ה) כן הוא
במכילתא אשר משם רבנן דברי רבינו, ופירושו שנאמר
במנחות שבת ואתה דבר וכו', והיה די לומר דבר אל בני
וגו', אלא למעט בל, אתה דבר ולא אהרן, וזה בנין אל לכל

המורה (מ"ל), ורבים ממפרשי רש"י גורסים והלא כבר נאמר אתה תדבר (ו' ב') ונדחקו בפירוש, כי מה ענין דיבור
לפרעה להיות סחירה לנאן, אלא האמת ידענו כי בכל מקום בין לפרעה ובין לישראל היה אהרן רק הממליך ומטעים ומפרש
דברי משה, ושפיר מקשה רבינו שמחבת דברו משמע שהיו שוים בדבור (בא"י): (ו) ר"ל במכילתא למדו זאת שהדיבור
של משה אל ישראל יהיה בר"ח מדהסמך הכתוב פינת דברו להחדש הזה, ובפסחים ו': למדוהו מג"ש מדבר מדבר (ע"י
חוספ' ד"ה ממאי), אלא רבינו שבדחתו ליישב פשטיות הכתובים נראה כוונתו שפשט הכתוב מעיד על זה, מדהפסיק בחיבת
"לאמר" בין לוי הדיבור ובין הזמן ולא אמר דברו אל כל עדת בני* בעשור לחדש הזה לאמר, משמע שהדיבור יהיה תיכף
ומיד, והזמן מקושר אל פינת ויקחו (מ"ל): (ז) פי' אפילו לכתחילה יכול ליקח בין קודם עשור ובין אחריו, אלא ודאי

אור החיים

פי' זה אלי ואנוהו) ראה שפחה על היס וכו'. עוד
ירמוז כי בחדש הזה לכם ראש פירוש שיהיה
לישראל כינוי בחינה הראש שלא יהיו עוד נבזים
ושפלים. עוד רמז בחיבת זה כי יהיה ראש לכל
החדשים שהם י"ג כמספר זה:
ג. דברו וגו' לאמר. לריך לדעת למה הולך
לומר דברו ולא הסך על מה שאמר

לישראל. ותמנח שאמרו ז"ל (ר"ה י"א). בניסן נגאלו
בניסן עהידין ליגאל, כי החדש מסויים לעובת
ישראל ועל זה ראשון הוא ראוי להיות לכם שיהיו
מונים מניסן לנד מעלתו. עוד ירמוז באומרו החדש
הזה ולא אמר חדש זה, לרמוז על הידוע שהוא
הקדוש ברוך הוא דכתיב (לקמן ע"ז ב') זה אלי כי
יהיב זה לכם (ע"י) שגלה להם כאומרם ז"ל (מכילתא

אור בהיר

עב) פירוש החדש שאני קיימין בה, אותו שנקרא הזה שהוא הקב"ה, לכם ימנלה.

... וי פתח ... דברי רש"י ...

קמז:

חבית פרק שנים ועשרים שבת

דתניא

דתניא ארבע כשיש למרן תורה ... חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

הדרן עלך חבית ... חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

גמ' דלהשטף ... חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

לנו רש"י ... חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

הרבה ... חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

הרבה ... חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

הרבה ... חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

הלכה מחזיקין את השבר ... חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

הרבה ... חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

הרבה ... חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

הרבה ... חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

חבית פרק שנים ועשרים שבת ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ... דבר ארבעה כשיש למרן תורה ...

← **כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף: אֲנִי וְלֹא זָכַר יוֹסֵף: כִּי וָלֵא דְכִיר רַב שְׂקֵי יָת יוֹסֵף וְאַנְשֵׁיהּ: פ פ פ**
שְׂרָה־מִשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ: פפפ

אם חל ב
 בַּה אָמַר יְהוָה
 מִכְרָם בְּכֶם
 בְּרֵאשִׁית דְּלֵים
 אֶת־שֵׁם קָדְ
 יִשְׁתּוּ בֵּית אֱ
 אֲרֻזִים גָּבְהוּ
 וְאַנְכֵי הָעַל
 שְׁנָה לְרֵשֶׁת
 לְנֹזְרִים הָאֶפֶס
 וְעַל־הַנְּבִיאִים
 כַּאֲשֶׁר תֵּעִיכ
 יֵאֱמָר בְּחוּ
 בְּרַגְלָיו לֹא י
 עָרוֹם יָנוֹם ב
 יְהוָה עָלֵיכֶם
 לֵאמֹר: = רַק
 אֶת כָּל־עֹנֶה
 בִּיעַר וְטָרַף
 צְפוֹר עַל־פִּד
 יִלְבֹּד: ו אִם
 וַיְהוָה לֹא עָ
 עֲבָדֵי הַנְּבִ

רש"י

לקט בהיר

(כג) ולא זכר שר המשקים. זו זיוס"י:
 וישכחהו. לאחר מכאן* מפני שחלה זו יוסף →
 (בעהונו) לזכרו החקק להיות אסור"י (עוד) שתי
 שנים (ב"ר - ה"ח), שנאמר (ה' מ' ה') אשרי הגבר אשר
 שם ה' מצטחו ולא פנה אל רבצים, ולא צעה על
 מלר"ס"י הקרויים רבצ"י
 חסלת פרשת וישב

כ) פי' על הקרוב שיך לומר לא זכר, כי עדיין לא שכחו,
 אלא שלא נתן לב לזכרו, ולהפך בזמן מאוחר לא שיך לומר
 לא זכרו שהסרון הוא ששכחו, והענין הוא, שדאי שלא היה
 לו לשחול מן המלך על אחר זיוס שהזיאו מאפילה לאורה,
 אלא יוסף שאל ממנו זכרתי "אחך" כאשר ייטב לך פי' זכור
 שהטובה צאה לך על ידי, וזה יהיה סיבה והזכרתי אל פרעה
 אח"כ בהודמנות, לזה אמר הכ' ולא זכר זו זיוס וזה סיבה
 ששכחו לגמרי (ב"ב): (כא) מביא דרוש זה, שנלא זה

שינוי נוסחאות - אחר כו

מיותר כל הכתוב שהלא ראינו שלא זכרו שנאמר ויהי מקץ שנתיים ימים וגו', אלא ודאי הכתוב צל להדגיש שמאלת ה' היתה
 זלח בהשגחה פרטית שישכחהו (ג"א): (כב) פי' אשרי לאיש זה שאינו עושה כיוסף לבעוה במלרי אלא שם ה' מצטחו, כן
 נראה כוונת רש"י, אבל בב"ר איתא אשרי הגבר אשר שם ה' מצטחו זה יוסף, ופירושו שמעולם היה בוטח בה' רק פעם
 אחת נכשל בלשונו (מהרד"י), או אפשר כוונת רבינו שלא אמר מפני שצטח בו, אלא שחלה בו, ראונו לומר חלה בו בעהונו
 שהיה בה' פי' בקש ממנו שהוא יהיה השליח מן השמים לישועתו, (ועיין באוהבה"ק שיוסף ראה כן בהחלוט שיתעלה ע"י
 שר המשקים וצאמת כן היה) ולזה נעגש צנחיתת וסניניו נשערה מאוד, ולזה מביא פסוק אשרי וכו' שצאמת לא פנה ולא
 צטח (במלר"ס הקרויים רבצ דכמיב (מהל"ס פ"ז ד') אזכיר רבצ וצנל) אלא בהקב"ה (מ"ל):
 נשלם וישב, בעזר נדחים השיב - ובמחוני בנרדמים מקיין, לפרש ויהי מקיין

אור החיים

משליט הדיבור, וכמו כן תמצא שדיבר בדרך זה
 צפתרון חלוט פרעה כאשר אבאר שם בעז"ה:
כג. ולא זכר שר המשקים וגו' י"ה פי' הגם
 שלא שכחו צתהילכה לא זכר שמו י"ה
 כאשר לוח עליו יוסף דכתיב (י"ד) זכרתי ועוד
 מודיע הכתוב ששכחו גם מלבו. והכוונה צזה כי ללד
 שהחליט שלא לזכרו נשכח מלבו, כי אם היה בלבו
 וצדעתו ללד חלד לזכרו צאמלעות זה היה קלח מזכר

אור בהיר

קלדו) למה כפל ולא זכר וישכחהו. קלדו) ופי' לא זכר צפיו. קלדו) פירוש מורכב מב' תיבות, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא
 למעט, כלומר הראשון לגופו שהוא שהה"מ לא זכר, והשני שדוקא הוא שכת ולא הקדוש ברוך הוא.

5

כַּמִּים: פ מז א שְׁמֹר אֶת־חֲדָשׁ
הָאֲבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי בַחֲדָשׁ הָאֲבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לְיִלְהָ: ב וּזְבַחְתָּ פֶּסַח
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה לְשֵׁבֶן שְׁמוֹ שָׁם:
76 לֹא־תֹאכַל עָלָיו חֶמֶץ שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל־עָלָיו מִצֹּת לֶחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפוּזוֹן

כַּמִּים: א מז ית ירחא דאביבא
ותעבד פסחא קדם יי אלהיה ארי
בירחא דאביבא אפקה יי אלהיה
ממצרים ועבד קה נסין בליקיא:
ב ותבוס פסחא קדם יי אלהיה מן
בני ענא ונכסת קודשיא מן תורי
באתרא די יתרי יי לאשראה
שבתתה תמן: ג לא תיכול עלוהי
חמיע שבועא יומין תיכול עלוהי
פטיר קחם עני ארי בבהילו

נפקתא מארעא
דתדבר ית יומי
דמצרים קל יו
יתחיו קה חמ
שבועא יומין וקו
די תבוס ברמש
לצפרא: ה לית
פסחא בחרא כ

ותחוק מלרים עו
תזכר. על ידי
לחתך: (ד) ולא
בערב ביום ד
זפסח דורותי, ו
ויוס ראשון האמ
חמר (במות י"ג ט"
מבתיכס, ולפי כ
והחחיל לדבר זו
חלכל עליו מלוי
הולרך לפרש צחי
ילין מן הבשר ח
שלמים הנשחטיו
נחכלין חלה לי
הראשון. דבר ח
עליה שנחכלת ל
עוב הראשון הו
בשר חגיגה חש
שינוי נוסחאות * ש"א טו

רש"י

לקט בהיר

וכולו היתר הבח מכלל חיסור הוא שכרי קדוש
ונשחט צהון בלא פדיון ונחכל יכול (יבא) חף הדס
מוחר תלמוד לומר רק אח דמו לא חלכל: (ח) שמור
את חדש האביב. מקודם צווח שמור שיהא ראוי
לאביב"ה להקריב צו חת מנחת העומר ואם לאו עבר
חת השנה (ספרי - סנה"א): (א) ממצרים לילה. והלא
ציוס ילאו שנחמר (במד' י"ג ג) ממחרת הפסח ילאו
בני ישראל וגו', חלה לפי שבלינה נתן להם פרעה
רשות ללחתי שנחמר (במות י"ג י"א) ויקרח למשה
ולאחרן לילה וגו' (ספרי - במד' פ"ג): (ב) וזבחת פסח
לד' אלהיך צאן*. שנחמר (במות י"ג ה) מן הכבשים
ומן העזים (ספרי): ופקר. תזבח"י לחגיגה
(ספרי - חוקק) שאם נמנו על הפסח חצורה מרובה
מציחיס עמו חגיגה כדי שיהא נחכל על השובע
(ספרי פ"ג), ועוד למדו רבותינו דברים הרבה מפסוק
זה: (ג) לחם עני. לחם שמכיר חת העוני"ה שנחטעו
במלרים (ספרי): כי בחפזון יצאת. ולא הספיק צלק
להחמיק, חת יהיה לך לחרון"י, וחפזון (ח) לא שלך
היה חלה של מלרים" שכן הוא חומר (במות י"ג ג)
שינוי נוסחאות * צאן ובקר והוא כבר נאמר מן הכבשים וגו' אלא שאן נכסת ובקר שלוחו
חגיגה שאם נכחו

לחרת: (א) פי' חלה צומיך להקריב מנחה מן התבואה
החדשה בט"ו בניסן ח"כ והור ושמור שיהיה התבואה
מבוסלת וחגיב נחדש ניסן, ובחדש הזה שהוא חדש האביב
ועשית פסח, והיאך אפשר לשמור זאת, שצריך לפעמים
לעשות י"ג חדשים בשנה כדי להשלים החסרון, לפי שי"ג
חדשים אינם שנה שלימה לפי הליכת החמה אשר בו חלוי
האביב: (ב) כלומר יאלת מרשות מלרים, כי זה המכוון
ביציאת מלרים וכן פירשו רש"י ז"ל, ולשון הספרי שנחלו
בלילה: (ג) חלן הוא שם כולל על בהמה דקה, כבש ועו
פרטים, חלל בקר בהמה גסה פסול לקרבן פסח: (ד) פי'
הגם שחיבת וזבחת מושך אחר עמו, חעפ"כ מחולקים הם,
חלן חזבח לפסח ובקר חזבח לחגיגה (רא"ם), וחל"ת חלה
משמעות הכתוב אינו כן ולמה אמרה החורה בדרך זה
שמשמעותה שגם הבקר יהיה לפסח, לזה אמר שצורך פסח
הוא כדי שיהיה שבע אחר חכילת הפסח (ג"א), ועוד למדו
רבותינו דברים הרבה מפסוק זה וכוונת הכתוב על כולהו
לזה אמרה בלשון זה: (ה) פי' אינו מלשון עני שאינו לחם
עני שנעשה מסלת נקיה ועולה על שלחן מלכים, חלה מלשון
עינוי ולער, שעיסה זו נתענה שאפו אחת בחפזון קודם
שתעלה ותחמך כראוי, ומרומז על הגאולה כדלקמן שאין
גאולה חלה דוקא אחר עינוי ולער ושעבוד, ופשוט הוא חלה,
כריך זכר חלה כן הוא בפועל, חלל חס נזכיר העוני וחעפ"כ חנו
בחירות הרי היא זכר לגאולה (בד"א): (ו) זה טעם שני
ממה שאמרנו בחות הקודם, והוא טעם על חיסור חכילת חמך,
וחין הפי' חלה היה להם שהות להחמיק עיסתם, וכדמפרש
והולך שאין החפזון של ישראל, חלה לא ילאו עד חמנע היום
והיה להם שהות די והותר לאפות ולהזמין לדה (ולא עשו לדה
שמשה לא לזה להם והאמינו ובטחו) גם ידעו מקודם שעתידים
לחלה, וילאו בקומה וקופה ולא בחפזון ולא כנגב הצורה,
חלה הוא כעין משל, כי החופה עיסתו מזה קודם שתחמך הרי
הוא עושה בחפזון, וחכרה החורה לחכול העיסה הנעשה
במיתון שבה יהיה וכרון על חמדי השי"ת שעשה יציאתנו
בחפזון של מלרים (בד"א): (ז) הקושיא ידעה, חלה נטונו
מקודם על

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט
י
יא
יב
יג
יד
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט

אונקלוס

דברים מז ראה

קצח

6

יֵצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־
יוֹם יְצִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי
חַיֶּיךָ: 1 וְלֹא־יִרְאֶה לְךָ שְׂאֵר בְּכַל־
בְּבִלְדָּה שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא־יִלִּין מִן־הַבָּשָׂר
אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב בַּיּוֹם הַרְאִישׁוֹן
לְבַקֵּר: 2 לֹא תֹכַל לְזַבַּח אֶת־הַפֶּסַח

נפקתא מארעא דמצרים בריל
דתדבר ית יומא מפקד מארעא
דמצרים כל יומי חייך: ד ולא
יתחזי לך חמר בכל תחומך
שבועא יומין ולא יבית מן בסרא
די תבוס ברמשא ביומא קרמאה
קצפרא: ה לית לך רשו למכס ית
פסקא בחרא מקרויה דני אלהך

לקט בהיר

רש"י

ותחוק מצרים על העם וגו' (ספרי - ברכות ט"ז): למען
תזכר. על ידי אכילת הפסח והמלכה" את יום
לאתך: (ד) ולא ילין מן הבשר אשר תזבח
בערב ביום הראשון לבקר. אזכרה למוות
בפסח דורות, לפי שלא נאמר אלא בפסח* מצרים,
ויום ראשון האמור כאן הוא י"ד בניסן" כמה דאת
אמר (במות י"ב ט"ו) אך ביום הראשון חשבו שחור
מזבחם, ולפי שנסחלק הכתוב מענינו של פסח"י"
והתחיל לדבר בחקות שבעת ימים כגון שבעת ימים
חאכל עליו מצות ולא יראה לך שאור בכל גבולך
הולך לפרש באחר זביחה הוא מחזיר, שאם כתב ולא
ילין מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר הייתי אומר
שלמים הנשחטים כל שבעה כולן צבל הוחירו ואין
נאכלין אלא ליום ולילה לכך כתב בערב ביום
הראשון. דבר אחר בהגיגה י"ד הכתוב מדבר"י ולמד
עליו שנאכלה לבי ימים והראשון האמור כאן ביום
טוב הראשון הכתוב מדבר, וכן משמעו של מקרה
בשר הגיגה אשר תזבח בערב לא ילין ביום טוב
שינוי טעמאות * שלא נאמר אזכרה כפסח מצרים

אכילת מצה ואיסור חמץ (יום אחד) בעודם במצרים קודם
ששייך טעם זה, ועיין בדברינו לעיל באות ה' שמייעב
קושיא זו קתא, אבל האוהמה"ק הוסיף להקשות שלטנו
נקרנן פסח קודם שפסח הקב"ה, והוא ו"ל חרץ שבכות
מצות קרבן פסח יפסח הקב"ה, ובזכות מצות מצה ימחר
וכו', עיין שם בפ' בא שהארץ בדברים ערבים, והרמב"ן
ו"ל כתב לתרץ שגלוי היה לפניו שיאלו בחפזון כו' וזה
אחת על שם העמיד, ועיין עוד במפרשים ו"ל חירוצים
שוים: ח) ר"ל למען תזכור לא שייך על דמיון ליה לא
חאכל עליו חמץ שבעת ימים חאכל עליו מצות שהלא אין
חיוב באכילת מצה כל שבעה ובלבד שלא יאכל חמץ, ועל
מניעת אכילת חמץ לא שייך לומר למען תזכור, הגם שאנו
נמנעים מאכילת חמץ וזכר ליציאת מצרים אבל הזכירה לא
שייך רק צעשייה לא בשלילה, אלא מוסב למען תזכור על
עשיית הפסח המזכר בפסוק הקודם ועל אכילת מצה ליל
ראשון (ג"א): ט) פ"י קרבן פסח אינו כשאר שלמים
ואינם נאכלים רק ליום ולילה, וכבר אמר הכתוב בפ' בא
(י"ב י) ולא תחזירו ממנו עד בקר, וזו פסקת מצרים
שנאכלת בחפזון ולמחרת היו מוכנים ללאת ואין למדין ממנו
לפסח דורות, ובפ' משפטים (כ"ג י"ח) מיירי בחלב ולא
בבשר הנאכל דכתיב ולא ילין, חלב"י חגי עד בקר, וכן בפ' חשא
מיירי בחלב דכתיב (ל"ד כ"ה) ולא ילין לבקר. וזבח"י חג
הפסח ואין הבשר וזבח רק החלב הנשרף, ולר"י על חלב ב' פסוקים
ללמד על כל הקטר חלבים כדאיתא בפסחים ע"א. ורש"י מביאו שם (וכן מפסח שני אין ללמוד פסח ראשון - מ"ל) לזה
לר"י האי קרא לבשר פסח דורות (רא"ם): י) ר"ל הכתוב מסורס הוא, וביושר היה לר"י להיות ולא ילין לבקר מן הבשר
אשר תזבח ביום הראשון בערב, שאין ביום הראשון מחובר ומקושר לחיבת לבקר לומר שלא ישאר עד בקר של יו"ט ראשון,
שא"כ מיותר הוא פשוט שכן פירושו של בקר קרבן פסח שנשחט צ"ד בערב (בין הערבים) לא ילין עד בקר, אלא ודאי
מקושר הוא לחיבת בערב, באינו ערב מיירי, בערב של יום י"ד הנקרא יום ראשון, כדכתיב אך ביום הראשון חשבו שחור
שהוא מערב יו"ט, ופ"י יום הראשון יום המוקדם לפני שבעה כדפי' שם רש"י: יא) רבינו מקשה על עצמו, הלא גם אם
מקושר לחיבת בערב מיותר הוא שהלא נקרנן פסח הכתוב משמע וידענו שנשחט ביום הראשון שהוא יום י"ד, לזה חרץ
שבלא זה היינו אומרים ללאו פסח משמע, זה פשוטו של מקרה (וכנראה שהוא דעת עצמו ו"ל) ולא די זאת לרבינו שדוחק
הוא לפרס המקרא, ועוד מדאמר בפסוק הסמוך לא מוכל לזבח את "הפסח" משמע שדעתו לא היה המדובר מפסח,
לזה הביא דרשת חז"ל דבר אחר (מ"ל): יב) פ"י קרבן שלמים (הנקראה חגיגה) הנאכלת עם הפסח, שלא חאמר שנאכלת

7

חידושי

חתם סופר

על מסכת

שבת

מאת גאון ישראל וקדושו בוצינא קדישא חסידא ופרישא
ריש מתיבתא וריש גלותא מאיר עיני ישראל רבן של
כל בני הגולה

מודר"ר משה סופר זצוק"ל

בעל המחבר שירת חתם סופר בששה חלקים.

הובא אל בית הדפוס בהתאמנות הה"ג הצדיק מ"ה שמעון סופר נ"י אבדק"ק ערלויא י"א
נכדו של הגאון המחבר זצוק"ל.

ועתה יוצא לאור מחדש

ירושלים

שנת חמשת אלפים ושבע מאות ושלושים

V/A

9

לְדַרְתֵיכֶם וְעִשָּׂה אִשָּׁה רִיחֵינִיחַ
 לִיהוֹה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ בֵּן יַעֲשֶׂה:
 טו הַקֶּהֱל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלִגְר הַגֵּר
 חֻקַּת עוֹלָם לְדַרְתֵיכֶם כַּכֶּם בְּגֵר יִהְיֶה
 לְפָנַי יְהוָה: טז תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט
 אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלִגְר הַגֵּר אַתֶּם: פ
 שִׁי י' הַיִּדְבָר יִהְיֶה אֶל־מִשָּׁה לְאמֹר:
 י"ח דִּבַּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
 בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי מֵבִיא
 אֶתְכֶם שָׁמָּה: י"ט וְהָיָה בְּאֹכְלֵכֶם מִלֶּחֶם
 הָאָרֶץ תִּרְיֹמוּ תִרְוֹמָה לִיהוָה:
 כ רֵאשִׁית עֲרֹסַתְכֶם חֻלָּה תִרְיֹמוּ

ויעבר קרבן דמתקבל ברעוא
 קדם יי קמא די תעבדון כן
 ועבר: טו קהלא קומא חד לכון
 ולגיורא דיתגר קים עלם
 לקריכון כותכון כגיורא יהי
 קדם יי: טז אוריתא חדא ודינא
 חד יהו לכון ולגיורא דיתגר
 עמכון: יז ומליף יי עם משה
 למימר: יח מלל עם בני ישראל
 ותימר להון במעלכון לארעא די
 אנא מעל יתכון לתמן: יט ויהי
 במיכלכון מלקמא דארעא
 תפרשון אפרשותא קדם יי:
 כ ריש אצותכון חלתא תפרשון

→
 →

לקט בהיר

רש"י

טו) ר"ל אין פירושו כמשמעו הפשוט שמדמה ב' הדברים
 זה לזה שחכם כגור וגר נאחם, שהלא לא אמר שום דבר כגור
 שנלמד האורח ממנו, לזה אמר שאות ב"ק מתייבט כגור
 פירושו כן הגר, ולפי"ז מיותר הוא שהיה לו לומר ככם הגר,
 לזה הביא ראיות שכן דרך ולשון העברי, שהגם שאינו מדמה
 רק דבר אחד אעפ"כ אמר ב' פעמים בכ"ף, שאין רצון
 הכתוב לדמות גן ה' לארץ מזרים רק מזרים לכן ה', וכן
 יהושפט כוונתו היה לומר שנודאי אלך עמך במלחמה אני
 ועמי וקוסי כי הנוגע כך כאלו נגע ב', א"כ היל"ל אחת
 כמוני עמך כעמי (נח"י), וכדי שלא יהיה לך זה סתירה
 למה שפירש רבינו שם בפסוק כגן ה' עי"ש מה שפירשנו
 בזה: טז) בבואכם משמע מיד בבואכם לא כן כי הבאו
 (ג"א): יז) אפשר שכיון רבינו בזה שלא מיד כשנכנסו
 אכלו מלחמה, שהם עלו מן הירדן בעשור לחדש ניסן ולא
 אכלו מעבור הארץ (מתבואה חדשה) רק בט"ז בו אחר
 הקרבת העומר (מ"ל), עוד אפשר הכוונה שדוקא מלחמה,
 אבל לחם שנאפה בח"ל פטור מחלה דאורייתא
 (נח"י): יח) מלשון ליטה כשתערבו מיס עם קמח, לא כשתלושו מן המחובר, ור"ל שדוקא אחר הליטה, אבל
 הפריש חלה מן הקמח אין חלתו חלה (נח"י): יט) זה ילא מכינוי של עריסותיכם שפירושו עיסה שלכם, ולדור המדבר
 מדבר לזכר המן, כלומר שיעור המן שהיה עומר וכחיב (שמות ט"ו ל"ו) והעומר עשירית האפה היא, והאפה ג' סאין,
 ופאה ששה קבין, והקב ד' לוגין, והלוג ששה ביצים, א"כ האפה תל"ב ביצים, ועשיריתו מ"ג וחומש (רא"ם): כ) שהרי

מספרם של נסכים: (טו) ככם בגר. כמוחכם כן
 גר"י, וכן דרך לשון עברית, (ג"א: י"ג) כן ה' כהרץ
 מזרים, כן ארץ מזרים, כמוני כמוך כעמי כעמך
 (י"א כ"ב ד'): י"ח) בבאכם אל הארץ. משונה ביאה
 זו מכל ביאות שבחורה, שבכולם נאמר כי הצה כי
 הצהו לפיכך כולן למדות זו מזו, וכיון שפרע לך
 (הכחוצ) צהתה מהן (דברים י"ז י"ד) שאינה חלה לאחר
 ירובה וישיבה אף כולן כן, אבל זו נאמר צה
 בבואכם"י משנכנסו צה ואכלו מלקמיה"י נתחייבו
 בחלה (כפ"י): כ) ראשית ערסותכם. כשתלושו"י
 כדי עיסותיכם* שהחס רגילין לנוש במדבר"י,
 וכמה היא (כמה ט"ז י"ח) וימודו בעומר עומר לגלגולה
 (ושיעורו מ"ג ביצים והומש ביצה) (שייבך ט"ג) תרימו
 מראשיתה, כלומר קודם שתאכלו ממנה"י ראשית
 חלקה* חלה אחת (ממנה) תרימו תרומה לשם ה':
 חלה. טורע"י"ל בלע"ז:

שינוי נוסחאות • עיטובים • חכמת

תְּרוּמָה בְּתְרוּמַת גֶּרֶן כֶּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: כֹּא מֵרֵאשִׁית עֲרִסְתִּיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: כֹּב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא

אִפְרָשׁוּתָא בְּמָא דִּי מִפְרָשִׁין מִן אֲדָרָא בִּן תְּפָרְשׁוּן יְתָה: כֹּא מֵרֵישׁ אֲצוּתְכֹן תִּתְּנוּן קֶדֶם ׀ אִפְרָשׁוּתָא קֶדְרִיבֹן: כֹּב וְאָרִי

לקט בהיר

רש"י

אין בעיסה ראשית וסוף, גם אין פירושה עיסה שחלושו נראשונה, וההוכחה לזה מפקוק הקמון דכחוז מראשית עריסותיכם עיי"ש, והוסף רבינו לומר תרומה "לשם" ה', לפי שאינה לה' שאינה נשרפת ואינה נקמזת ואינה טעונה הבאה לעזרה אלא יתנה לכהן לשם ה' צעבור שהוא צוה כן (ב"ב:): (ב"ב:) ומן המורה טטה אחת פוטרת את הכרי, אבל תרומת מעשר שהלוי נותן ממעשר ראשון שקבל מן הישראל כחוב ציה מעשר מן המעשר, ושניהם נקראים תרומה וכשאתם הכחוב תרומתו תרומה הרי מדמה חלה לתרומה ואין לנו יודעים לאיזה תרומה לזה צריך לומר כתרומת גורן, וזה תרומה גדולה שנותן ישראל מן הגורן (רא"ם:): (כב) אמר זאת כדי שלא יקשה לך הלא שנינו במסכת חלה שיש לה שיעור, זה מה שנחנו חכמים (ג"א:): (כג) פי' הלא כבר כתוב בפקוק הקודם ראשית

בתרומת גרן. שלא נאמר צה שיעורי"י ולא כתרומת מעשר שנאמר צה שיעור, אבל חכמים נחנו שיעורי"י לצעל הצית אחד מעשרים וארבעה ולנחתום אחד מארבעים ושמונה (בספרי: (כח) מראשית ערסתיכם. למה נאמר"י לפי שנאמר ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שצביסות, תלמוד לומר מראשית מקנחת"י ולא כולה (כט): תתנו לה' תרומה. לפי שלא שמענו שיעור חלה נאמר נתנו סיבה צה כדי נחייבה"י (כז): (כז) וכי תשגו ולא תעשו. בעזרת כוכבים היחה בכלל כל המלות"י שהצבור מצויצין עליה* פר, וכרי הכחוב מווליאח כאן מכלל* לידון צפר לעולה ושעיר לחטאת (כט): וכי תשגו וגו'. בעזרת כוכבים

שינוי נוסחאות • עליהם • מכלול - מכלול

עריסותיכם, ומירך דמהתם יש לטעות שפירושו כל העיסה שחלושו נראשית נתנו לחלה וכל העיסות שאח"כ פטורים, לזה אמר כאן מראשית שאין כל העיסה חלה רק מקנחתה, שזה פי' אות מ"ם של מראשית, ואין להקשות א"כ לא לכחוב ראשית שנפקוק הקודם, שא"כ נטעה לומר שפי' מראשית מקנחתה של העיסה הראשונה וכל העיסות שאח"כ פטורים לגמרי, לזה כתב שניהם שאחד מגלה על חזירו חובת מראשית מגלה שרק מקנחת העיסה היא חלה, וא"כ אין לומר עוד שפי' חובת ראשית עיסה הראשונה שא"כ סתירה יש שפעם אחד אמר כל העיסה ופעם אחד אומר מקנחתה, אלא בהכרח שפי' ראשית קודם שחאלכו ממנו וזה מגלה על חובת מראשית שגם כן פירושו מקנחת העיסה קודם שחאלכו ממנו (ג"א:): (כד) וצפ' חזוב אלל כבורים שנאמר ולקחת מראשית כל פרי, אין הכי נמי דדרשינן מקנחתה שאם בצרו כחפת כמה ממין אחד אין צריך להביא רק מקנחתה, וז"ל בספרי שם, מראשית אפילו אשכול אחד ואפילו גרוגרת אחת עכ"ל, ומה שאין חייב בצבורים רק ז' המינים למדו רז"ל מג"ש לא מחובת מראשית עיי"ש - והש"ח דרוש דרש חובת הארץ, ולא נמלא דצברי חז"ל דרש זה, וצאמת אינו מיותר שיכול להיות בארץ ואעפ"כ יאכל לחם חוזה לארץ, ונעלם ממנו דברי חז"ל בירושלמי חלה פ"צ ה"א פירות חוזה לארץ שנכנסו לארץ רבי אליעזר פוטר מחלה דכתיב באכלכם מלחם הארץ ולא מלחם חוזה לארץ. גם מה שאמר שכל הה' מיני דגן הם משבחי א"י, זה אינו שרק ב' מינים הם שבת א"י חטה ושעורה, אבל חייבים בחלה כל הה' מינים דגמרינן לחם לחם מחמץ ומלה: (כה) ושיעור נחיה הוא כמו ששערו חז"ל בעל הצית אחד מכ"ד ונחתום אחד ממ"ח כדאיתא בספרי, וכבר אמרנו שמן התורה אין לו שיעור כל עיקר, אלא אסמכתא היא, כלומר כאן בחובת נתנו מלאו חז"ל מקום לסמוך דצריהם ששערו בדעתם וז"ל שיתן כדי נחיה אבל חובתה מצד עצמה אינה אומרת זאת, והראיה שגם אלל תרומה גדולה כתיב לקמן י"ח י"צ ראשיתם אשר "יתנו" לה' ואעפ"כ חטה אחת פוטרת (רא"ם:): (כו) ר"ל בפרשת ויקרא למדנו שאם טעו צ"ד והורו להחיר דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ועשו הקהל על פיהם מביא הצבור פר לחטאת,

אור החיים

כב. וכי השגו ולא חטשו וגו'. רז"ל אמרו הדצרות ובכל שאר מלואות שנצטוו על ידי משה, וחזן מצודת זרה, ויש בו כפל אומרו את כל המלואות וגו' מדצריהם נראה שצא לומר שהעובד בעצדה זרה

תשתלצון וקא פקודיא האלין משה: כג ית בל בידא דמשה ב וקתא קדריבון

הכחוב מדצר, תלמוד לומר חו שהיה ככל המלו פורק טול ומפנו פורק צה עולי"י בעזרת כוכבים משה. חכמי ולי (מכות כ"ד) אחת' כ"ב י"ח: (כג) ה המודה בעצודה ובכל מה שנתנו צוה ה' והללה נעישתה לשג בעצרה זו על יד שינוי נוסחאות • שמעו.

הרי הוא כעובד מלואת עשה, כנו את כל המלואות עבדת על כל מ ה' אליכם, וחי

רל"ט) למשל מלואת הייתי אומר שהוא

בְּרוֹסְפָדִין עַל פְּנֵי כְּסוּתְהוֹן
 קָדְרִיהוֹן וַיִּתְּנוּ עַל כְּרוֹסְפָדָא
 רְכַנְפָא חוּטָא דְתַבְלָתָא: לֹט וַיהוֹן
 קָכוֹן לְכְרוֹסְפָדִין וַיִּתְּחוּזוּן יְתִיה
 וַתְּדַבְּרוּן יַת כָּל פְּקוּדֵיָא דִי
 לָהֶם צִיצֵת עַל־פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם
 וַנִּתְּנוּ עַל־צִיצֵת הַכֹּהֵן פְּתִיל תְּבִלָּתָ:
 וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ →
 וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם

בְּר
 יִתָּא
 כְּמָא
 וְר
 בְּנִי
 קָהוֹן

רש"י

לקט בהיר

לציאת על שם וראיתם אתה, כמו (ב"ר נ"י) מליך מן
 החרקים: תבלת. לצע ירוק של* הלזון^{ב"י}:
 (לט) וזכרתם את כל מצות ה'. שמנין
 גימטריא של לציית^{ב"י} שש מאות, ושמונה חוטין^{ב"י}
 שינוי נסחאות . ימ.
 בשמי יודין (רא"ם), והטור באורח חיים סימן כ"ד כהב
 נשם המנוחא שפעם שלישית כחיב לציית הרי עוד שלשים
 משלים עשר לכל אחד: מזו והגם שזה רק מנהגינו עשה, אבל לפי
 הדין לדעת ב"ה די צ"ב קשרים וג' חוטין וכן עשו
 בימים קדמונים, אבל עשו י"ג חוליות וא"כ יש שם המנין תרי"ג,
 ואין נפק"מ, התורה הקפידה שיהיה זה המספר תרי"ג,

אור החיים

לפ. והיה לכם לציית. אין ידוע מכוון מאמר
 זה שיהיה לציית, ולדברי החוספוח
 שכתבו במסכת מנחות דף מ"ג בדברי רבי מאיר
 שאמר שם וזה לשונו גדול עונשו של לזן מעונשו של
 חבלת, משל למלך שאמר לז' עבדיו לאחד אמר
 הביא לי חוחם של טיט ולאחד אמר הביא לי חוחם
 של זהב ופשעו שניהם ולא הביאו איזה מהם עונשו
 מרובה וכו', כהבו החוספוח מה שמדמה חוחם של
 טיט לציית שכך עושים לעבדים והציית מעיד על
 ישראל שהם עבדי ה' כדאיתא במסכת שבת (נ"ז):
 כבלא דעבדא תן עד כאן, ירלכ במאמר והיה לכם
 לציית לז' שהם עבדים לה' והעבד עושה כבלא
 יהיה לכם סימן זה לכבלא דעבדא^{ב"י}, ואמר
 וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'^{ב"י} פירוש
 כשיביעו צסימן עבדוהם יתנו לז' שאינם בני חורין
 לעשות כחפצם במאכלם במלבושם בדיבורם ובכל
 מעשיהם כעבד שאימת רבו עליו ולעמוד בשעה
 במקום הפילין רלכ לובש הפילין רלכ לובש לציית
 בלא הפילין ואפילו בשאר ימים שבאחד מהם
 יספיק לזכירת המצות, לזה אמר ועשו וא"ו מוסיף
 שמצות הפילין במקומה עומדת ומוסיף מצות לציית:
 לדורותם ונחמו וגו'. הולך לומר לדורותם^{ב"י},
 לז' שלא באה מצוה זו אלא לזכרון
 המצות כשיראו אותו, הצא הסביר לומר כשיבא
 דור קדוש ועבור שאין לריכין לזכרון זה אין לורך
 בציית תלמוד לומר לדורותם. עוד ירלכ בהעיר
 למה כהב לדורותם באמצע פרטי המצוה. אכן לז'
 שיש במצות לציית צ' דברים הלזן והחבלת, הלזן
 ישנו בכל זמן, והחבלת יש זמן שאינו מלוי, ונתחכם
 ה' ואמר לדורותם קודם זכרון החבלת לומר שהלזן
 לדורותם אבל חבלת כשאינו בנמצא אין חיוב צו^{ב"י},
 והגם שהחבלת אינו מעבד את הלזן ולא הלזן את
 החבלת (מנחות ל"ח. י"י), אף על פי כן הלזן הוא
 בנמצא לדורות בלא הפסק מה שאין כן החבלת:

אור בהיר

לכס. רבא) הלא כל המצוות שאינם תלויים בארץ הם לדורותם, ולמה ישמנה זו. רבנא) ולפי"ז בא חיבת לדורותם למעט
 חבלת. רבנא) קושיא היא זו, פי' וא"ח מה יצא לנו מחיבת לדורותם שבה למעט חבלת, פשיטא שפטור אם אינו בנמצא, מה יכול
 לעשות, בשלמא אם היה הדין שאם יש בנמצא חבלת הוא מעבד את הלזן שפיר אחי לאשמעינן ס"ד כשאין חבלת פטור גם מלזן ת"ל
 לדורותם שאפ"כ חייב בלזן, אבל מאחר שאינו מעבד פשיטא שחייב בלזן ופשיטא שפטור מחבלת, ותיריך שאה"נ אין הלכה יוצא ממנו
 אלא הכתוב אומר האמת כמה שהוא. רבנא) ופי' והיה לכם לציית והיה לכם לחוחם. רבנא) כמה זכרו.

זכאן
 ע"י:
 לויס
 אחר
 היה
 עסק
 ימי
 זיבני
 גבי
 הוא
 מ"ב:
 ת"ב
 האיס
 גדיל
 זכרו
 מצות
 אמר
 :
 חיוב
 כבוד
 :
 זילת
 זבתי
 בשין
 ר לו
 היה
 עשו

אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם: למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם: אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי

ותעבדון יתהון וקא תטעון פתר הרהור לבבון וכתר חיוז עיניכון די אתון טעון פתריהון: מ פדיל דתדקרון ותעבדון ית פל פקודי ותהון קדישין קדם אלהכון: מא אָנא יי אלהכון די אפקית

לקט בהיר

רשי

ורבינו הולך אחר מנהגינו עמה (ג"א): (מח) פי הגוף שואל הנאות גשמיות והעינים והלב הולכים ומבקשים לו כמו המרגלים הולכים לתור, ופעמים בדרך איסור, וזה פי הכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם לא תלכו אחר ריגול לבבכם ועיניכם אשר אתם זנים כשהיא לזנות כלומר לעבירה נגד רצון הבורה: (מט) שהיה נאמר אלל קיום מצות: (נ) ששם זה פירושו שופט ודיין, והנה לא אלל כל המצות נאמר אני ה' אלה בני אופנים או שהוא מצוה נגד טבעו ומהומו של מכונת האדם וצריך והירות חריזות ימירה לקיימו כגון עריות וחמדת ממון, או אלל קיום כלל המצות כגון הכא, לזה מזהיר הכתוב ביומר, וחז"ל ראו בכתוב זה ג' מיני אזהרות המחייבים אותנו לקבל עול מלכותו ולקיים מצותיו יתב"ש, (א) תקות קבלת השבט, וזה אומרו אני ה'. (ב) מורא העונש והפורענות שיש בביטולם, זה מה שאמר אללקים. (ג) הכרת הטובה לו שהטיב עמנו והעלנו יומר משאר ברייתיו אשר ברא שהוציאנו ממצרים משעבוד לגאולה, ועוד לנו יומר שבשעת הוצאתנו מעבדות למירות הפנה עמנו, וקבלנו עלינו הכרת הטובה לקבל ולקיים גזירותיו, וזה מה שאמר להיות לכם לאלקים, וסיים הכתוב לומר עוד הפעם אני ה' אללקים לומר שכלל כל האמור מכל מקום אני ה' אללקים, שאם ימצא מי שיאמר מוחל אני הטובות ואיני ירא מן העונש הגם שישוב אותי לעבדות ולשעבוד לא הועיל כלום, כי ביד חזקה אמלך עליכם, וזה המשך ומוכן דברי רבינו (בא"י): (נא) כבר ביארנוהו

וחמשה קשרים הרי תר"ג (במדר י"ח כ"א): ולא תתורו אחרי לבבכם. כמו (י"ג כ"ה) מתור הארץ, הלכ והעינים* הם מרגלים לגוף** מסרסרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירה (תנח" - במד"ה): (מח) אני ה'. נאמן לשלם שכר** (ספרי): אלהיכם. נאמן ליפרע** (כס): אשר הוצאתי אתכם. על מנת כן פדיתי אתכם (כס) שחקבלו עליכם גזירותי**): אני ה' אלהיכם. עוד שינוי נוסחאות - והעין

אור החיים

שהאדון מצוה לעמוד ולעשות כל מלאכות אשר לזה ה' לעשות, ואמר ולא תתורו וגו' פירוש ללד שהנגלה הוא דבר שהעין חפלה וחושקת בו, ומצות המלך היא ליווי עשות הפך הרצון הטבעי ושנוא הערב המורגש, ומן הנמנע שיעמוד בדבר אלא בהערה סימן עבדותו הוא יכופהו להפוך אשר עינו ולבו שם יחפז. ואמר למען תזכרו ועשיתם**). יתבאר על דרך אומרם ז"ל (מנחות מ"ד). מעשה באדם אחד וכו' כיון שעלה וכו' טפחו לו זיליותיו על פניו וכו', והוא אומרו למען תזכרו פירוש שהליות

הוא יזכיר אתכם וימנע אתכם מחטא מכל מין חטא, ולזה דקדק לומר ועשיתם על דרך אומרם ז"ל (קידושין ל"ט): ישב אדם ולא עבר עבירה נוחנין לו שכר כעושה מצוה והעמידוהו בצאה לידו עבירה ופירש ממנה, ואמר והייתם קדושים** על דרך אומרם ז"ל (ויק"ר כ"ד) אין נקרא קדוש אלא הפורש מן העריות ואומרו אני ה' אלהיכם** וגו' פירוש חיוז העבדות שאני מחייב אתכם לעשות עליו סימן ללד שהוצאתי אתכם וגו', וכפל לומר פעם ב' אני ה' אלהיכם הוא חיוז מושכלי**, ועיין

אור בהיר

רנב) מה פעולה עושה הליות שלא יתור. רנז) הלא כבר אמר דבר זה. רנח) והיאך יקדשו הליות. רנט) מה ענין יציאת מצרים לליות. רס) פי' לזה כפל, הא' לומר שאנו עבדים לו יתברך שהוא ברא ויגר אותנו, והב' לומר שגם השכל יתכנס

למה נאמר המקום לא וועלים שכו (יח"כ כ"ג) ל דבר אחר שהבחנותי ב זכור אני ה קלא חילקיי היא (ספרי) - העתקתי לו כוכבים, לו עבודת כוכ ה"ה, וכן הו ירדת* ותו שינוי נוסחאות יע ותורת נגי ואת שם תלייה (חוס') הכתוב לומר בלא פרשיות ולרמות שיחוי קושיא זו דמ

מה שפירש ישראל עבד על דבר אנ ליות אלא ה"י"א) כי ו שיחיה הכי קן דבר זה אחד לעבדי ה' שלא נענ כנפות לרמ העולם ושלי ה' אבדה כ החוטין לזן מדת הרחמ

שאנו עבדים לו

בעזה"י

ספר

חתם סופר

על התורה

במדבר

מרבינו משה סופר זצ"ל

בעל שו"ת חתם סופר

יוצא לאור מכתבי ידו שעדיין לא ראו אור הדפוס
עם מראי מקומות ציונים והערות בשם, שער יוסף

על ידי

יוסף נפתלי שטרן

חתן בן בנו של המחבר זצ"ל

ה'תשכ"א

יוצא לאור מחדש

ע"י מכון להוצאת ספרים וחקר כת"י

ע"ש החתם סופר ז"ל

מהדורת שפירא

שנת תשס"ט לפ"ק

עיה"ק ירושלים ת"ו

ע"י הפרשת תרומה ומועשרות גורמים חוספת קדושה וזכרון טוב, וכבר הארכתי בזה על אלו הפסוקים במקום אחר. וידוע כי השם הממונה על הזכרון הם אותיות של החדש הזה לכם דז"ך כמבואר בקונטרסי מהו שמשון אסטרפולי ז"ל (*), והם אותיות שלפני חלב דז"ך, והכו ראשיות של עריסותכם חל"ה. — והנה ידוע בחוש כי הכניעה והשפלות ברוח מוליד שכחה וההיפך הרוחני לב מוליד זכרון, והמנס ראיית לינית טוב לזכירה, והכו וראיתם אותו ר"ל את פתיל התכלת ועי"ז וזכרתם את כל מצות ה' ולא תזכרו לתור אחרי לבצכם ועיניכם כדי להזכיר את כל מצות ה' ע"י ראיית הלינית הזכרו. [תקס"ב].

ראשית עריסותכם חלה תרומה. אחז"ל חלה תרומה מ"ג בינים וחומש והוא צדקה פי קרח ובפיוע דשבת הגדול וצ"ך הלכי חלה. ומקשין היבא רמזא חומש צ"ה. ונ"ל אם תכתוב חלה מלא כזה: ח"ית למ"ד ה"ה יורף מזה אותיות מיד"ת חל"ה ה' ר"ל המידה היא מ"ג וחומש. ואם תאמר וי"ד אינה יסודי בחיבה מידת דשרשה מדה, אמור לו גם היו"ד בחי"ת אינה ערשית כי חת בלא וי"ד. [תקפ"ו].

מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם, ירמוז שיעשה מעשים טובים בילדותו שלא יביישו את זקנתו, היינו מראשית עריסותיכם יהיו מרימים תרומה לה' כשהם עדיין קטנים מועלים בעריסה וירמו תרומה עד שיכה ככה לדורותיכם הכל טוב ומועב. [תקס"ג].

מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם. נראה כלפי שאמר בפסוק הראשון בתרומת גורן כן תרומה אותה הנה כבר הורם בשעת מירוח תרומה גורן ועתה בשעת עריסה ירמו חלה, אמר עכשיו חמנס לדורותיכם הבאים צב"א תוליא ח"י גלוסקאות נגמרים [כשצח ל:]: ואז עדיין לא הורם תרומה ע"כ מראשית עריסותכם שהיא הגלוסקא שהוליא הארץ תרומה חרומה וגם חלה.

וכן נ"ל צפי לינית, ועשו להם לינית על כפי בגדיהם לדורותם לכשו"ל כל מיילת נגמרים מ"מ לא יהיה הצגד נגמר עם לינית אלא ועשו להם לינית גם לדורותם.

אין אור של גיהנם שולטת צם וצ"ק במלואו כזה צי"ת וא"י קו"ף עולה תורה, ולהיות כי אעפ"י שאינם עוסקים אלא בכל שבת כשמקבילים קבלות ברבים, ג"כ מגין עליהם, ע"כ במקום חסרון אותיות צו"ק הכ"ל הכפול דקע"ה באתו המזמור ג' אותיות אחרים אפ"ר במילואו כזה אלף פ"ח רי"ש עולה שצ"ת. ולהיות כי כל ל"ה קללות לא ימשלו רק על עצמם את תורתו והיינו אפי' בשבת כאמור חדש ושבת קרוא מקרא לא אוכל און ועל"ה, משמע אלולי כן היו זכות תורה של שבת מגין. לכן תמלא כי שבת שהוא כלול מז' כחות של כל הימים הידועים עולה תש"ע אם תסיר מזה תורה ישאר ל"ה כמספר הקללות, והכו אתם לנצבים היום פירש"י שהוריקו פניהם על ששמעו ל"ה קללות ואמר להם אתם לנצבים היום מה היום קיים, והוא תמוה מה ענין היום לכאן, והא"ש כי הם פחדו מי יכול לכופ הליבור שיעסקו תמיד בתורה שלא ישלנו צהם ל"ה קללות, ואמר להם אתם לנצבים היום כי אותו היום יום מיתתו של מרע"ה שבת היה אמר אם אתם לנצבים כלכם בהקבל ביום השבת כהיום הזה אזי לא ישלנו צכס. והיינו נמי דרמו כאן חקה א' לכם ולגר הגר הוא הנשמה היתירה שהיא גר ביום השבת והיא מצטלת ח"ק של גהינם אם יהי צמנות הקבל לשמוע כלמודים, והכו הקה"ל דייקא חקה א' יהי לכם ולגר הגר וק"ל. [תקס"א].

בבואכם אל הארץ אשר אני מצוה אתכם שמה והיה צאכלכם מלחם הארץ תרומה חרומה לה', יתפרש ע"ד שכתבנו [לעיל דר"ה אם חפץ וכי] שאל יאמר האדם צדקתי וציושר לבני כ"א צחסדי הצורה ית"ש ויודה לו על כל הטוב ואז יחשוב לו אכילתו כאלו מקריב על גבי מזבח או נותן מתנות כהונה, עמ"ש בקונטרס קנה חכמה על פסוק מאשר שמנה לחמו. והכו פי הפסוק כי תצואו אל הארץ אשר אני מצוה אתכם שמה פי שתדעו ותבינו כי ה' הוא המצוה אתכם שמה לא צכחכם וחילכם, אזי וכיה צאכלכם מלחם הארץ תרומה חרומה לה' יהי אכילתכם נחשז לתרומה. [תקי"ד-נ"ז].

7 ראשית עריסותכם חלה תרומה. הנה עיקר השכחה הוא מהגשמות המאכלים, חמנס

יוסף

כפירש"י סוף פ' וישב, ולולי כן היו יורדים למצרים ב' שנים קודם והיו שם רי"ב שנים [והיה] שולט בהם השכחה לעולם ח"י, וה' סבב ששכת שר המשקים נמצא ע"י שכחתו נזכרו ישראל וזכרו הם זכר ימות עולם. וזה מרמוז ולא זכ"ר שר המשקים את יוסף וישכחהו דייקא, אבל ישראל נזכרו לטובה.

י בחי' ח"ס עמ"ס שבת דף קמ"ז ע"ב בדי"ה קם כ': כ' בספרים בשם הגאון מרי"ה שמשון אסטרפולי זצ"ל דשר של שכחה רי"ב שמו, ושם הממונה על הזכרון דז"ך גמטרי' אל, ואותיות שניות של החדש הזה לכם דז"ך ונתהפך לו באותיות רי"ב החר"ש הי"ה ל"בם ע"ש זכר. והנה היו במצרים רד"ו שנים ושר המשקים שכת את יוסף ב' שנים

תרגום

יב בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵי יְהוָה
 גְּדוּלַתְךָ: יג בְּסִפּוּתֵי
 אֲשֶׁתְּעִיטִי כָּל דְּיַי פְּמֹד:
 יד בְּאוֹרַח סְהוּתְךָ חֲדִיתִי
 כְּעָלוּי כָּל מִזְלָא:
 טו בְּפִקּוּדֵיךָ אִמְלַל
 וְאַסְתַּכַּל אֹרְחַתְךָ:
 טז בְּגִזְרַתְךָ אֶתְפָּרַק לֹא

תהלים קיט

תרכו

צַפְנֹתֵי אִמְרַתְךָ לְמַעַן לֹא אַחֲטָא לְךָ:
 יב בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמִדְנֵי חֻקֶיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי
 סִפְרֹתֵי כָּל מְשֻׁפְטֵי-פִיךָ: יד בְּדַרְךָ עֲדוּתֶיךָ →
 עֲשִׂיתִי כְּעַל כָּל-הוֹן: טו בְּפִקּוּדֵיךָ אֲשִׁיחָה
 וְאַבִּיטָה אֹרְחַתְךָ: טז בְּחֻקֶיךָ אֲשִׁתְּעַשֶׂע

רש"י

(טו) אִשְׁתַּעֲשַׂע. אִתְעַמַק, כְּמוּ יַעֲקֹב הָאֵדָם עַל עֵשָׂו (יַעֲקֹב י"ז), וְאֵל יַעֲקֹב נִדְנַרְי שִׁקֵר (שְׁמוֹת ה' ט):

מצודת ציון

(יא) צַפְנֹתֵי. עִנֵּן הַטְּמָנָה: (טו) אֲשִׁיחָה. עִנֵּן דְּבוּר:
 (טז) אִשְׁתַּעֲשַׂע. עִנֵּנוּ הַתְּעַסְקוֹת בְּדַבָּר מֵהַ שְׁמוּחַ. כְּמוּ
 וְשַׁעֲשַׁע יוֹנָק (יַעֲקֹב י"ח):

מצודת דוד

צַפְנֹתֵי. שְׁמוּרִים הֵם כְּלָבֵי לְמַעַן לֹא אַחֲטָא לְךָ, כִּי
 אִם אֲשַׁכַּח מֵהַ מָהֵם, אֵהִיָּה נֹלְכָד בַּחֲטָא בְּבַלֵי דְעַת:
 (יב) בְּרוּךְ. אֹמֵר אֲנִי בְרוּךְ אַתָּה ה' עַל נְתִיבַת חוֹקֶיךָ,
 וְאֲשַׁאל מִמֶּךָ שְׁחִלְמַדְנִי אוֹתָם, וְרוּצָה לֹמַר תֵּן כְּלָבֵי
 בִּינָה לְהַבִּינִם: (יג) בְּשִׁפְתֵי. כִּי מְשֻׁפְטֵי הַתּוֹרָה סִפְרֹתֵי
 לְזוּלַתִּי: (יד) בְּדַרְךָ. שְׁמַחְתִּי כְּהִיּוּתִי הוֹלֵךְ בְּדַרְךָ עֲדוּתֶיךָ
 כְּמוּ הַשְׁמַח עַל רְבוּי הוֹן: (טו) וְאַבִּיטָה. אֲבִיט בְּכוֹנוֹת
 הַלֵב וְלֹא מִן הַשְׁפָּה וְלַחוּץ כִּי אִם לְקִיָּים וְלִלְכַת בְּאוֹרְחוֹתֶיךָ: (טז) אִשְׁתַּעֲשַׂע. כְּכַל עַת אֲנִי מִשְׁתַּעֲשַׁע בְּהֵם
 לְמַעַן לֹא אֲשַׁכַּח מֵהַ מָהֵם:

אבן עזרא

(יב) בְּרוּךְ. בַּעֲבוּר שְׁאוּדָה כִּי אַתָּה בְרוּךְ לְמִדְנֵי
 חֻקֶיךָ, וְזֶה הוּא הַשְׁכָּר שֶׁאֲבַקֵּשׁ מִמֶּךָ: (יג) בְּשִׁפְתֵי.
 דְּבַק עִם הַפְּסוּק הַעֲלִיזוֹן לְמִדְנֵי חֻקֶיךָ, כִּי אַתָּה חֲדַע
 מְנַהֵגִי שִׁפְרֹתֵי וְלִמְדַתִּי מְשֻׁפְטֵיךָ לְאֲנָשֵׁי דוֹרִי:
 (יד) בְּדַרְךָ. כְּאֲשֶׁר אֲרַגִּיל נִפְשִׁי בְּדַרְךָ עֲדוּתֶיךָ אוֹ
 אֲשַׁמַּח: (טו) בְּפִקּוּדֵיךָ אֲשִׁיחָה. עִם לְבַבִּי שֶׁהַפְּקוּדִים
 נְטוּעִים בּוֹ, וְהַפּוּקִדִים יִזְרוּהוּ לְשִׁמּוֹר אוֹרְחוֹתֶיךָ שֶׁהֵם

רד"ק

שֶׁלֹא אֲשַׁכַּחנָה אִלָּא הִיא צַפְנֹנָה כְּלָבֵי לְמַעַן לֹא
 אַחֲטָא לְךָ, כִּי הַשּׁוֹכַח יַחֲטָא כְּמַצוּה: (יב) בְּרוּךְ. אֲנִי
 מְבַרֵךְ וּמוֹדָה לְךָ עַל שְׁלִמְדַתִּי, וּמְבַקֵּשׁ מִלְּפָנֶיךָ
 שְׁחִלְמַדְנֵי עוֹד: (יג) בְּשִׁפְתֵי. לְפִי שֶׁאֲמַר כְּלָבֵי אֲמַר
 אֶף עַל פִּי שֶׁצַפְנֹתִיָּה כְּלָבֵי לֹא הִנַּחְתִּי אוֹתָם מִלְּסַפְרָם
 בְּפִי לְהַרְגִיל עֲצָמֵי בְהֵם לְלַמְדֵם לְאַחֲרִים:
 (יד) עֲדוּתֶיךָ. הוֹאִיז נִקְרָאת כֵּן הוּא בְּשִׁמּוֹנָה אוֹתוֹתִי

מדרשי תו"ט

(יב) בְּרוּךְ אַתָּה ה' לְמִדְנֵי חוֹקֶיךָ. מִנֵּן שֶׁהַתּוֹרָה צְרִיכָה
 בְּרַכָּה לְפָנֶיהָ וְלְאַחֲרֶיהָ, שְׁנֵאמַר: בְרוּךְ אַתָּה ה', וְאַחֲכֵי
 לְמִדְנֵי חוֹקֶיךָ. (יִלְקוּ"ש).
 (טו) בְּפִקּוּדֵיךָ אֲשִׁיחָה וְאַבִּיטָה אוֹרְחוֹתֶיךָ. כִּי חֲטָיָה
 אֲמַר לְמִדְתְךָ תּוֹרָה דְרַךְ אֲרַץ, שֶׁאִם יַעֲשֶׂה אֲדָם סְפִינָה

לֹא אֶשְׁכַּח דְּבַרְךָ: פּ יוֹגֵמַל עַל-עַבְדְּךָ אֲחִיָּה
 וְאֶשְׁמְרָה דְּבַרְךָ: יח גַּל-עֵינַי וְאֶבִּיטָה נְפִלְאוֹת
 מִתּוֹרַתְךָ: יט גַּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל-תַּסְתֵּר
 מִמְּנֵי מִצּוֹתֶיךָ: כ גַּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל-
 מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל-עֵת: כא גְּעַרְתָּ זָדִים אֲרוּרִים

אֲתַנְשִׁי דְבַרְךָ: יו שְׁלֹם
 טַב עַל עַבְדְּךָ אֲחִי
 וְאֶפְרָ דְבַרְךָ: יח גַּלִּי
 עֵינַי וְאֶסְתַּפֵּל פְּרִישָׁן
 מֵאוֹרֵיךָ: יט דִּיר אָנָּה
 בְּאֶרְעָא לֹא תַסְלַק מִנִּי
 פְּקוּדֶיךָ: כ רְנַנְתָּ נַפְשִׁי
 לְרַגְיָתָא לְפַקוּדֶיךָ בְּכָל

כב אַעֲדִי מַעְלֵי קְלָנָא
 וּבִזְזִיתָא אַרוֹם סְהוּוֹתְךָ
 נְטִירִית: כג אַרוֹם יְחִבִּין
 רְבִרְבִין מְנֵי מְמַלְלִין
 עַבְדְּךָ עֶסֶק בְּאֲחֻזִּית
 גְּוֹרְתְךָ: כד לְחוֹד סְהוּוֹתְךָ
 פְּרִנְקִי מְרֵי עֲצָתִי:
 כה אֲדַבְּקַת לְעַפְרָא נַפְשִׁי

עַד: כא נִזְפַּתָּא זְדוּנִין לִיטִין דְּאֶשְׁתְּלִין מִפְּקוּדֶיךָ:

רש"י

(יז) גמול על עבדך. דבר שאחיה בו נגמול חסדך: (יח) נפלאות מתורתך. דברים המכוסים זה, שאינם מפורשים זה: מתורתך. נפלאים מפירושי תורתך, שאינם מפורשים זה. (מנאחי): (יט) גר אנכי בארץ. ימים מועטים: אל תסתר ממני.

מצודת דוד

(יז) גמול. רוצה לומר גמול חסד על עבדך שאחיה למען אשמור דברך, ולא בעבור הנאות עולם הזה: (יח) גל עיני. האר עיני להבין מתורתך דברים נפלאים ומכוסים: (יט) גר. הלא אני בארץ כגר הזה, שמעט זמן יושב במקום גרותו ושואף הוא אל מקום מולדתו, כן שני חיי מעטים ושואף אני לשוב למקור נשמתו, ולזה אל תסתור ממני פלאי מצותיך מלהבינם במעט ימי: (כ) גרסה נפשי. נשברה מרוב חאתה בכל עת אל משפטיך: (כא) גערת. רוצה לומר כי ראיתי אשר מעולם

אבן עזרא

(יז) גמול. בעבור שהזכיר למעלה לא אשכח דברך. אמר גמול על עבדך אחיה. ואשמרה כמו לא אשכח: (יח) נפלאות מתורתך. איננו דבק כי אם ואביטה כמו ולא כחוד מאבותם, וכן הוא גל עיני ואביטה מתורתך נפלאות ממני: (יט) גר. בעבור היות

רד"ק

(יז) גמול על עבדך. גמילות חסד זה עשה עמי שאחיה, ולא אשאל החיים לתענוגי העולם אלא כדי שאשמרה דברך: (יח) גל עיני. עיני לבכי גלה שאדע להביט ולראות הנפלאות שהם מתורתך, כמו חוקים שלא נגלה טעמם, וכמו מעשה בראשית והדומים להם מדברים שהם סתרי תורה: (יט) גר אנכי. כי האדם דומה בזה העולם כגר שאין לו מעמד במקום, כן

מדרשי חז"ל

(כ) גרסה נפשי לתאוה וגו'. אמר רבא, לעולם ליגרס איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר, שנאמר: גרסה נפשי לתאוה, גרסה כתיב ולא כתיב טחנה. (ע"ז יט.).

נושאי הפרק

(יז-יט) בקשה לידיעת סודות ונפלאות התורה. (כ-כד) לימוד התורה כנגד הלוועגים ומחפרים.

אסי יחי פְּרִבְרִין
 (כג) גל מעלי. לשון גלגול, ס (נראשית כט י): (כג) בי נדברו. אומות העולם מתלוצצים עלי ש מצודת ציון (כא) השוגים. מלשון שוגג ומשגה: ובו. ביון:

כי שמרתי התורה, ואינו בדין להח גם ישבו דרך קבע, אבל אני לא עראי כי גם שעשועי המה בכל עו שחה נפשי ודבקה עד לעפר, ואז הייתי מספר לפניך לשאול לך ע

(כב) גל. הטעם כי הזדים יחרפו עדותיך: (כג) גם. כן עשו שרים כמו ותדבר מרים, בעבור כי עו (כד) גם. אנשי. חסר כ"ף כמו ו

השחתה. אמר תגער הזדים האו ממצותיך. וקראם שוגים כי הם זדי ושוגים מן המצות מפני שאינם י כי בכל עת הוא תאב אל המשו תאב והם אינם תאבים, אלא בטלינ העולם או יושבי קרנות ואין ל לפיכך לא ידעו משפט האל והם ע עליהם. ואמר ממצותיך ולא א בשגגתם הם יוצאים מן המצות: (ו) הזדים מחרפים ומבזים אותי לפ ואתה גלה אותה חרפה מעלי והו מהרה ואשמח אני: (כג) גם ייש:

(כה-כח) תחינה לזכות לתורה ו (כט-לב) להתרחק מדרך השקר

שיל"ת

ספר

חתם סופר

דרשות

השלם המפואר

כרך שני: סוכות, מגילת קהלת, שמיני עצרת ושמחת תורה,
הנוכה, ח' טבת, שובבי"ם

מרבנינו משה ספרא רבא, גאון ישראל וקדושו, רכבו ופרשיו,
בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, ריש מתיבתא וריש גלותא,
מאור ישראל, רבן של כל בני הגולה

רבינו משה סופר זצוק"ל
בעל שו"ת והידושי חתם סופר

אב"ד וריש מתיבתא דק"ק דרעזניץ, מאטערסדארף
ומשם עלה ונתעלה לעיר ואם בישראל ק"ק פרעסבורג המעטידה,
ושם חלקת מחוקק ספון, זי"ע

יוצא לאור במהדורה חדשה, מושלמת ומפוארת, באותיות מאירות עינים, בתוספת
דרשות, תיקוני טעויות על פי הגדה מדוייקת מכתבי יד, כותרות משנה, קיטוע ופיסוק,
פתיחת ראשי תיבות, תוספת אלפי מראי מקומות, ציוני השוואות, הערות והארות.

על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד
ע"ש החתם סופר ז"ל
עיה"ק ירושלים תובב"א
תשע"ה

מהדורת נוסענצווייג

ע"א (י"ו) [י"ג] ווי"ן נאמרו על היי"ב, ולמי מדנים ולמי פצעים וכו' למאחרים על היין (משלי כ"ג כ"ט), איך אפשר שיהיו ברכות בתוכו. ובאמת מקרא מלא הוא שיברך התירוש כמו שנאמר (שם ג' י') ותירוש יקבין יפרוצו, על כן נקבע כפור, שנהיה כלנו צדיקים מכופרים מעוונותינו, ויש שותהו וטוב לו צדיק ותלמיד חכם (ברכות נ"ז ע"א), ואימתי שותהו, סוכה בתוכו, שנכפלו בו כמה שמחות של מצות, ואפילו אי איכא איש שאינו צדיק כל כך, לכן לולב וערבה בתוכו ויכפרו אלו על אלו (כויק"ר ל' י"ב).

עדותיך ששתי כעל כל הון, בפיקודיך אשיחה ואביטה אורחותיך, בחוקותיך אשתעשע לא אשכח דבריך. יוכן ע"ד שאמרו חז"ל (ברכות ל"ב ע"ב) חסידים הראשונים היו שוהין וכו', ומסיק מתוך שחסידיהם הם תורחם משתמרת ומלאכתן מתברכת. וענין חסידים אין הכוונה משום ששוהין בתפלתם, אם כן כל אדם יעשה כן, אלא חסידים בלאו הכי, ועיקר מה שזוכים לזה הוא על ידי שמחה בעשיית המצוה, שהרי כתיב (דברים כ"ח מ"ז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב ועבדת את אויבך וגו', והוא הדין בהיפוך, העובד בשמחה ובטוב לבב יעבדוהו האויבים, ועמדו זרים ורצו צאנו (ישעי' ס"א ה'). וכן לענין שכחת התורה לא ישליט בו שר של שכחה, כמ"ש שתסיר לב טיפש וכו'.

העובד ה' מתוך שמחה, זוכה שמלאכתו נעשית ע"י אחרים והורתו משתמרת

כמה יזכה נער וגו' (תהלים קי"ט ט').
במקום אחר פירשתי על ברכת התורה ע"ש. והנה סוף הפסוקים בדרך

ב. בפ' נח (בראשית ט' כ'), ויחל ויטע וגו', מלשון וי וי. ג. פ"י למי מדנים - דין ומריבה עם אנשים, למי פצעים, למאחרים לטבת על היין, שכן דרך השיכור להתקוטט ולפצוע בחבירו, עפ"י מצ"ד שם. ד. ראה בספר אמרי טפר להג"ר שמעון דייטש ז"ל תלמיד מרן, ברכות כ' ע"ב, שהביא פירוש זה בשם מרן, וזתו"ד: כי האדם בקומו ממיטתו מוטב שהיכף יעסוק בתורה, כי על ידי זה אפילו אם יעסוק אחר כך בצרכי העולם הזה יבטל ברוב תורה ע"ד קמא קמא בטל. והיינו במה יזכה נער את ארחו, נער מלשון הניעור משנתו, כלומר מה יעשה הניעור משנתו, וקאמר לשמור כדבריך, שיעסוק בתורה. אלא שאז אסור בדברי תורה עד שיטול ידיו, לכן מוטב שיהרהר משנתו בלבד, וגם יהרהר ברכות התורה בלבד, דאו כמה נפשך כדן עשה. והיינו בכל לבי דרשתך, כלומר בלבי ברכתי ברכת התורה ודרשתך אל תשגוי ממצותיך, ע"ד ברכת הערב נא וכו'. ואמר עוד בלבי צפנתי אמרתך, שאת הדברי תורה איני מוציא בפי אלא בלבי בהרהור בלבד. ואמר הטעם למען לא אחטא לך, כי אסור לדבר בדברי תורה קודם שנטול ידיו. ואחר כך כשנטול ידיו כדן או שפיר מברך בפה מלא, והיינו ברוך אתה ה' למודי חוקיך, ואז יכול גם כן לדבר דברי תורה בפה, בשפתי סיפרתי כל משפטי פיך, שאוציא בשפתי כל משפטי פיך, עכתו"ד הג"ר שמעון דייטש ז"ל בקיצור מופלג, דברים אלו הביא בקיצור תלמיד נוסף דמרון, ששמע מרבינו בסעודה שלישית פרשת ויגש הקפ"ו, ונדפסו בקונטרס רני ושמהי ת"ג עמ' כ"ט. - אודות גוף העצה לברך ברכת התורה בהרהור, הביא כן גם תלמיד רבינו הג"ר יהודה אריה לעווניגער ז"ל בספרו אורחות חיים שו"ע או"ח סי' מ"ז ס"ד: "אדמוה"ג מהרמ"ס ז"ל עצה טובה קמ"ל במהרהר בדברי תורה לברך בהרהור, דממה נפשך אי כדביור דמי אם כן כבר בירך, ואם לאו כדביור דמי אם כן לא מחוייב כלל". וראה במצויין בספר מנהגי רבותינו פכ"ז ב'. ה. כ"ה בסדר רב עמרם גאון (סדר מוצאי שבת) לומר לאחר הכדלה: אטבעית עלך פורה שר שכחה שתסיר לב טפש ממני וכו'. והוא

נמצא השמח בעבודת אלוקים זוכה שיעמדו אחרים ורעו צאנו, ותורתו משתמרת, עייז נוכל לשהות שעה אחת קודם תפילתנו ושעה אחת אחר כך.

וזהו בדרך עדותיך ששתי כעל כל הון, היא השמחה בעבודת השם, ועייז בפיקודיך אשיחה, אין שיחה אלא תפילה (ברכות כ"ו ע"ב), פירוש כשהתפלל או ואביטה אורחותיך להשיג מה למעלה מה למטה, כמבואר שבאותו שעה שהיו שוהים היו מתפשטים מהגשמיות עד שהיו קרובים לרוח הקדש, ועכ"ז בחוקותיך אשתעשע, חק לישנא דמוזני הוא (ביצה ט"ז ע"א), שיהיו מזונותיך מזומנות לפניך כלי עמל ויגיע[ה]. בשעשוע בעלמא, וגם לא אשכח דבריך שתהיה תורתך משתמרת וק"ל.

רמזים בוקיפת הערבה על המזבח

במשנה סוכה (מ"ה ע"א) **מבואר** שלקחו מורביות של ערבה גבוהים י"א אמה: וזקפוהו על המזבח ואחר כך סבבו את המזבח. י"ל על דרך רמז כי י"א אמות יש בו רס"ד אצבעות דו"ק ותשכח"ה. וערב"ה גימטריא רע"ז, תצרף

עם רס"ד, סך הכל עולה גימטריא ישראל"ל. והנה כחג הזה צרפו שם י"ה עם המזבח שאמרו ליה ולך מזבח ע"ש במשנה, כי י"ה עם מזב"ח גימטריא ע"ב שהיא בגימטריא חס"ד, ועתה שזקפו הערבה שגימטריא ישראל"ל עם מזב"ח שעולה עם י"ה ע"ב, עולה תרי"ג, שהוא כללות התורה. לכן לזכר זאת מקיפין הבימ"ה גימטריא מזב"ח ועליה ספר תורה (שו"ע סי' תרי"ס ס"א).

פסוקי נחמיה ח' י"ג, וביום השני נאספו וגו' ולהשכיל אל דברי התורה וגו'. אמרו חז"ל (סוכה י"א ע"ב) כי טעמים על מצות סוכה, אחד זכר לענני כבוד, ואחד סוכות ממש. וכתב באליה רבה ריש הלכות סוכה (סי' תרכ"ה) בשם הרוקח דהיינו כשעשו מלחמה עם סיוחן ועוג ישבו בסוכות כדרך אנשי מלחמה, וזהו למען ידעו דורותיכם כי במלחמה הושעים ה'". והנה לזה הטעם יוצדק דנשים פטורות שאין דרכם לכבוש במלחמה (יבמות ס"ה ע"ב), ויוצדק נמי שעושין דוקא בחדש השביעי שהוא אחר

הסוכה זכר לענני כבוד, או לסוכות ממש במלחמה סיוחן ועוג ולטעם זה נשים פטורות כי לאו בגנות מלחמה הן

יום הכפורים ו דידן נצח בכ במדרש (ויק"ר המתחיל אימתי), י מלחמת אבות

והנה אחר שו חומרא להדר אחר ד' דאין הלכה כרנ שיהיה יושב וב אחריהם י כדי אליה. ויש בו י יהושע וגם של טרודים במלחמו ט"ו) חצים מחוי צריך לעשות

אמנם ידוע כי דקרא

וזהו שנאספו לו למצוא טעמי הכ ישבו בני ישראל

למ"ד סוכות ממש יש להדר לטכך בסכך מו" מינים

דורות יהושע ועורא שהיו בעצמם במלחמה לא היו צריכים זכר למלחמת סיוחן ועוג, ואעפ"כ עשו סוכות

אלפאנדרי בספר ע נשים, תיפוק ליה ז משום שהיו באותו ו דתינח למ"ד ענני כ תמוריהם, מה בכך ז מצאתי פתר אלא י סיוחן ועוג ושאר מ כן לא שייכי בנשים יוסף). יא. ר"ל י דיעשה מדברים אח חת"ס פי"ח אות ב דאפילו לרבי יהודה שיצטרכו להזהיר על ולהלן דרוש ג [ל"ט הש"ס ולכתוב רחמנ דעדיין לא אסיק הי

בסוד או"ח סי' רצ"ט. ועיין א"ר סימן רצ"ט אות ג'. ו. שו"ע או"ח סי' צ"ה ס"א. ועיין מש"כ תר"י (כ"ב ע"ב מדפנה"ר) ד"ה צריך שיהיו. ז. כ"ה בגמ' ט"ס. ח. טפח ד' אצבעות, ואמה ו' טפחים, כל אמה כ"ד אצבעות, י"א פעמים כ"ד הרי רס"ד. (שער יוסף). ט. היות ספפר הרוקח אינו מצוי, והדבר הדש בפירוש הקרא כי בסוכות הושבתי וגו', וזמן הזכירו כמה פעמים בקיצור לפרש הפסוקים על פי דרכו, אעתיק דבריו וז"ל: "ויש מפרשים כשצדו על ארץ האמורי של סיוחן ועוג ועל כרכים שבארץ כנען אז ישבו ישראל בסוכות, כמו שכתוב (ש"ב י"א י"א) הארון וישראל ויהודה יושבים בסוכות כי בשדה היה מסכך עליהם עד שכבשו רבת בני עמון, כך ישראל עד שכבשו ארץ כנען. זהו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל כשצדים את האומות. וכל זמן שלא כבשו וחלקו קורא יציאת מצרים כמו שכתוב (דברים ד' מ"ז) אשר הכה משה ובני ישראל בצאתם ממצרים, והיא שנת הארבעים. זהו למען ידעו דורותיכם כי בסוכות, שלא יחשבו מאבותינו אברהם יצחק ויעקב אנחנו יושבים בארץ, אלא ידעו שיצאו ממצרים וצדו על הערים ונתנם ביד ישראל". וסיום דבריו: "כך למען ידעו דורותיכם שהקב"ה הביאם ממצרים, וכשצדו על הערים של מלכים ישבו בסוכות עד שכבשו כדי שיקיימו מצות התלויות בארץ", עכ"ל. (שער יוסף). י. ז"ל מרן בשו"ת האו"ח (סי' קפ"ה): "הנה [בשער המלך] הלכות המיץ ומצה (כ"ו ה"א) מייתי קוטיא מהר"ח

26

Jews - Liturgy and ritual. *Siddur* 1955

סדר

רב עמרם

גאון ז"ל

תלק ראשון

כולל סדר נוסח התפלה לכל השנה, כפי אשר תיקן אותו הגאון ר"ע נ"ע. עם דינים ופנהנים לכל דבר בעתו, אשר יזכרם הגאון ר"ע הנ"ל. ושנויים הדברים בפי הקדמונים, רש"י, ובעלי תוספות, הרא"ש, והמור, ארחת חיים וכו', והזכרים, בשם סדר ר' עמרם גאון ז"ל.

שנת תשמ"ז לפ"ק

הראשונים לא קבעו חלל במוצאי שבת לחול, אבל במוצאי שבת ליום טוב כיון דכתיב למימר ומעשה ידיו וליכא מעשה ידיו ביום טוב אין אומר, וקדושת דסדרה (הס) הכי נמי לא אמרינן (ויחי טעם). כלל דמילה כל היכא דלא אמרינן [ויחי טעם לא אמרינן] קדושת דסדרה. ובמוצאי יום הכפורים נמי שחל להיות במוצאי שבת לא אמרינן ויחי טעם ולא קדושת דסדרה. וכי אמרינן ויחי טעם במוצאי שבת לחול היכא דאיכא לקמן שיהא יומי דחולא אבל היכא כי מלטי יו"ט לא יומא דכפרי חפילו חל יומא טבא ערב שבת ואיכא לקמן חמשה יומי דחולא לא אמרינן ויחי טעם דכחולא חפיקי שבתא. מאי עמיתא כיון דאמרינן ומעשה ידיו ומעשה ידיו תרי זמני. כתיב עד דאיכא לקמן שיהא יומי טובו חולא:

ומביאין לו טעם וחסוקה של אור ומבדך, ברוך אתה ה' אלהיך בכל העולם ברא פני הנפץ:

ברוך אתה ה' אלהיך בכל העולם ברא פני הארץ:

ברוך אתה ה' אלהיך מלך העולם המבדיל בין קדש לחלל בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השבת ליום הפעולה. ברוך אתה ה' המבדיל בין קדש לחלל:

אשבעות עלך פורה [ליל פורה] שר שבתה שחסר לב טעם בכני והפיל יתיה על מוריא

ועל רמיה בשם שבתהא קדישהא בשם ארכס ארכס ארכסיסם ארכס יאל ופורהא: ונת מצא הן בעניי ה' ויהי חד לכל דרכו משבול וה' עמי: ולאומר שיר הבעלות אשא עיני אל ההרים וכו': ואלו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: ה' צבאות עבדו פתגם לבו אלהי יעקב סלה: א"א החל עלינו את שבת ימי המעשה הבאים אלינו לטוב. השוכים מכל הארץ וכו' כל דבר עין. ותענים רעה והשכל מאתך. והשביענו בהם שישן ושבתה. ולא העלה קנאתו על לב אדם ולא לבנו. ולא העלה קנאתו על לב אדם ולא שגאת אדם תעלה על לבנו. וכל הוועין עלינו עצה רעה במלך ובטל עצהו. באסור ה' הפיר עצת טים הניא שחשבות עמים. רבות חשבות בלב איש וכו'. עצת ה' לעולם העבוד חשבות לבו וגו'. עצה ונזר רברו ולא יקם כי עמנו אל. כי ה' צבאות יעין ופי יפר יחד הנבזיה וכי ישיבנה. וכל הוועין עלינו עצה טובה קיימו וקיים עצהו. באסור ותזו את אשר אתן ורחבתי את אשר ארדם, ברוך מפי עצות רשת מעלינו ומעל עמי ישראל. ומקיים עלינו עצהו ועצתם של צדיקים לטובה. ברוך שלא עובדו, כן ה' אלהינו אל יעבדו ואל ישבענו ואל יכליכנו ואל יפירט לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ועם הצדיקים נבשר בשלום. השלום שלום יהיה עלינו. אבטח ולא אפחד כי עדי חסרת יה ויהי לי ליטעה:

ושוחה (* מלא לוגמיו ומעשים את בני ביתו. והכי חזר רב נטרוגלי רחש ישיבה. במוצאי שבת כבורא מאורי האש כך עושין בשהי ישיבה שמוכיחין ככספה ידם. וכן ראונו רבותינו ז"ל שבו [עושין] ואומרינן [נביע] בדינו כדי שנהיה מן האור

⁶⁶ ע' שבת כסף סו'. ⁶⁷ ע' סו' כ' ז' ונחמה מהל'ה שם. (* חזר הלשיל חזר כיום כרת כנולה, וה' כגון כגון כגל סו' סו' :

21

האור. סדרך שמיני חין מברכין על הגר עד שיאורו לאורו וכן שנה בפרקי ר' אליעזר בן הורקנוס שמהם להסתכל בלפניו. מיהו חי בכך. וכן ראונו רגילין להגיל מים בשם של ברכה לאחד ששוחה ושוחה, וכן שמענו מרבותינו שמהם לשבח קך, כלומר⁶⁶ שירי מל השורענות, ומה ששחזיר מן המים מטיילין אותו על ידינו ומצדידין ה כדי לחבב את המורה, והעפ"י שכתוב בצדיקים דר' אליעזר ר' מ הרם חייב [להבדיל] בטעם יין מקריב ידו לאור האש, ולאומר בורה ובין שמרחיק ידו לאומר המבדיל בין קדש לחול, ואם אין לו יין פ האש ומסתכל בלפניו שכן לבנות מן הגוף ולאומר בורה מאורי ב דרך פשט ידו לאור הטככים שכן של חש ומסתכל בלפניו ולאומר בור ואם נתקדו שמים בטבים ואינו רואה את הטככים תולס חכן מן המבדיל בין קדש לחול, העפ"י כן לא כבירה לן דמבדך חלה על בפת חין מבדילין. דהכי חזר רב עמרם ריש מחיבהא חין מבדיל עיקר, מה טעם שאין דומה הבדלה לקידוש, מפני שקידוש אי אפשר דקאמרינן חין קידוש חלה במקום סעודה, ובין ששולחן קבוע וסעודה אפשר לו שלא לסעוד, מקדש על הפס. במוצאי שבת כלום כעודתו ו קבוע ופה מחוקקת לפניו, שטעל פת ומבדיל עליה, הלכך חין מבדי וכן מנהג בשהי ישיבות. ר' לוקי⁶⁷ אומר כל שמינו מבדיל על שבתות או אינו שומע מפני המבדילין אינו רואה כימון ברכה לעולם, מבדיל על חין במוצאי שבתות הקב"ה קוראנו קדוש וששה אותו וחמש חסיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. ולאומר והייתה לי כגון והייתה לי קדושים כי קדוש אני, והבדיל אחכם מן העמים להיות (פסחא קי"ג) שלום מוחלי העולם הבא. חלו הן, הדך בחרך ישראל: בניו להלמוד תורה, והמבדיל על חין במוצאי שבתא. והוא דשייר מק הילכך מאן דחיים ליה חד כסא וליה ביה שיפור קדושתא וחבדלהא, שכי וקידוש היום מקדש חריפתא, דלא יכיל לאבדולי על ריפתא דכי תקיט על המרא הקיטו:

ואסור להדם לפעום כלום קדוש שיבדיל, ואם שבת ועטם מנ רבא הלכתא טעם מבדיל. ואם לא הבדיל במוצאי שבת ויום שלישי כל היום כלו, והוא שלא טעם כלום, דחמרי בני ר' הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כלו, ועד כמה ח"ו זי בשבת, כי הא דייסור ר' זירא קני' דר' חכי וחסרי לה קמייה דו וקאמר לטעין גיפין חד ותדי והלחא בהר שבתא. חרבעה חמשה וזו חלמא עד רביעי דחמר ר' זירא עד ולא עד בכלל, והכי מילי חיותי וברוכי בורה פרי הגפן והמבדיל, אבל לא [על האור] דקיימי לן ו האור חלה במוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים. והכי שדר רב נטרוגלי העפ"י שחל להיות בחול מברכין על האור, מפני שאסור להסתמש בה ו

⁶⁶ ע' שבת כסף סו'. ⁶⁷ כ"ו חזר נטרוגלי וזו כר' בנינו מהל'ה ש"ש וכנכתה סו'

אורח חיים רצט הלכות שבת

בית חדש

רכא

22

אחר כך לומר על הכוס. ומיהו כתב אחר זה להני מילי כגון אורג או כותב וכיוצא בו אבל להדליק נר או להזיף לרשות אינו צריך כל זה עכ"ל ואף על גב דלא ידענא מנא וכמו שאכתוב בסיומן שאחר זה בס"ד (מה: ד"ה כתב רבינו מכל מקום לקרות מגלה נר דלאו מלאכה היא כלל ה דנהבדלה נחפלה סגי: גרסינן בירושלמי דברכות רק אלו דברים (ה"ו) נר ויקו או כמון פנס או כמון יא רואה את השלחנה ואינו ז לאורה משתמש לאורה ואינו את השלחנה לעולם אין עליה עד שיהא רואה את ז ומשתמש לאורה: וז"ל ז חיים (ה"ל הגלה סי' י) ך על העששית ועל הפנס צריך ז האור משם עד שיראה ז. וכתב הרשב"א (ברכות עג: ה"פ) דעששית הוא כרואה זנת אבל פנס אינו רואה את זנת עכ"ל ארמות חיים. ותמהני כן פליג הרשב"א על הירושלמי ספקלירא משמע דהיינו עששית זז: ז פרטי רמזי דינים הפסוקים המבוארים בזה הסימן המתענה שלשה ימים ושלשה לילות פים ומתחיל במוצאי שבת היאך זה בכוס ההבדלה: [ין טעם למה גים לדלות מים במוצאי שבת חכף ששמעו ברכו: סח ההבדלה. נפרק ערבי פסחים (ק"ג): ירושלמי רכות פ"ה ה"ב) צריך לומר אחר בדלה וכו' ורב סעדיה (סדר עמ' זב, רי"ן גיאת ח"א עמ' 10) כתב וין צריכין בני ביתו לטעום וכו'. ן כמו כשגלי הלקט (סי' עז) שהמנדיל רגיל לשמותו כולו:

סימן רצט

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

נוסח ההבדלה: העונים אמר צריכים ליתן עיניהם בכוס ובנו: השבעה לשכחה ותפלה ופסוקים: אם צריכים בני ביתו לטעום: נוהגים לשטוף הכוס אחר הבדלה ולשתותו ולהעבירו על עיניהם: [א] אסור לאכול ולשתות קודם הבדלה זולתי מים: היה אוכל ושוחה וחשכה צריך להפסיק: [ה] טעה ואכל קודם שהבדיל יבדיל: [ו] שכת ולא הבדיל במוצאי שבת עד אימתי יש לו תשלומין: [ז] ברכת יין הבדלה פוטרת יין שבתוך המזון: [ח] ואם צריך לברך ברכה אחרונה על כוס של הבדלה: [ט] לא יביא לחם לשלחן קודם הבדלה ואם הביא פורס עליו מפה: [י] אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל וכיצד יהא מותר: אם הוא מנהג טוב שלא לעשות מלאכה במוצאי שבת: יש נוהגים לומר במוצאי שבת כל הפסוקים שמזכר בהם אליהו:

נוסח ההבדלה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול ובין אור לחושך ובין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה (א) ברוך אתה ה' המבדיל בין קודש לחול. ירושלמי צריך לומר אחר ההבדלה החל עלינו את הימים הבאים לקראתינו לשלום ותשמיענו בהן ששון ושמחה (ב) והביננו ולמדנו. והעונין אמר צריך שיתנו עיניהם בכוס ובנו. (ג) אסור רב עמרם (סדר ח"ב סי' לה, רי"ן גיאת ח"א עמ' 16) מביאין לו כוס ואבוקה של אור ומברך בורא פרי הגפן ובורא מאורי האש ומבדיל בין קודש לחול ואומר השבעות [אנא משבענא עליך פותה שר של שכחה שתסיר לב טיפש ממני ותפליה על טוריא רמתא בשם שמהתא קדישא ארימ"ס ארמימ"ס אנסיסא"ל ופתחא"ל]. ונה מצא חן בעיני ה' (בראשית ו ח) ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו (ש"א יח יד). ואומר שיר למעלות אשא עיני אל ההרים עד מעתה ועד עולם (תהלים קכא). בראשית ברא אלהים וגו' (בראשית א א). ה' צבאות עמנו וגו' (תהלים מו ח). אלהינו ואלהי אבותינו החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתינו לשלום חשוכים מכל חטא ופשע ומנוקים מכל אשמה ועון ורשע ומדוכקים בתלמוד תורתך וחננו דעה ובינה והשכל מאתך ותשמיענו בהם ששון ושמחה ולא תעלה קנאתנו על לב אדם ולא קנאת אדם תעלה על לבנו. וכל היועץ עלינו ועל עמך ישראל עצה רעה (ב) בטלו ובטל עצתו כדכתיב ה' הפיר עצת גוים (שם לג י). עוצו עצה ותופר וגו' (ישעיה ח י). רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום (משלי יט כא). כי ה' צבאות יעץ ומי יפר (ישעיה יד כז). וכל היועץ עלינו עצה טובה (ג) קיימו וקיים עצתו כאמור (שמות לג יט) וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. ברוך המפר עצות רעות מעלינו ומעל כל עמו ישראל ומקיים עלינו עצתו ועצתם של צדיקים לטובה ברוך שלא עזבנו כן ה' אלהינו אל יעזבנו ואל יטשנו ואל יכלימנו ואל יהפירנו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ועם הצדיקים נפטר בשלום. הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד (ד) כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה (ישעיה יב ב). ושוחה מלוא לוגמיו

דרכי טיבה

רצט (א) בהר"ן פרק ערבי פסחים (דף רע"ז ע"א) (כא. ד"ה בין) דבאתה חוננתנו אין צריך לאמרו ומיהו המנהג לאמרו עכ"ל. וכן הוא שם במדרכי (דף ר"ח) (ל"ג) ועי"ש נוסח הבדלות:

פרישה

רצט (א) והגנינו. פסחים אחרים והגנינו: (ג) סדר רב עמרם מביאין לו כוס ובשמים ואבוקה י"א אור ומברך בורא פרי הגפן ובורא מיני בשמים ובורא וכו'. כן ז"ל: (ג) קיימו וקיים עצתו. נראה דלמה לומר קיימו וכמ"ס על זה ח"ל כאמור (ד) כי עזי וזמרת יה ה' ויהי